

Eskimoisk Trommesang, Dans, Digtning, Livssyn, Tegninger og Leg

af Ole Jørgensen

Den 5. maj åbnede en udstilling på Tūgaq Teatret omkring „Eskimoisk Trommesang, Dans, Digtning, Livssyn, Tegninger og Leg“. På omkring 70 store fotostater er billeder, tekst og tegninger sammenkomponeret til en helhed, så beskueren på en behagelig og overskuelig måde bliver konfronteret med det eskimoiske folk. Og på selve Tūgaq Teatret vises samtidig et udvalg af ældre eskimoiske masker og skulpturer omkring trommesang. Endvidere medfølger til udstillingen trommebåndsmusik og nodebilleder transcriberet ved Michael Hauser, hvis artikler „Om Trommesangstraditionen blandt Inuit, særlig i Grønland“ bringes senere på året i tidsskriftet Grønland.

Udstillingen er også fremstillet i en grønlandsk version, støttet økonomisk af grønlandske instanser, med tekstoversættelse af Frederik Nielsen. Den blev af teatret overdraget til Grønland i forbindelse med hjemmestyrets indførelse 1. maj. Den vises først i Godthåb, hvorefter den skal rundt i hele Grønland, også i bygder.

Da udstillingen er ret omfattende, er der taget højde for, at den kan deles op i

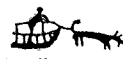
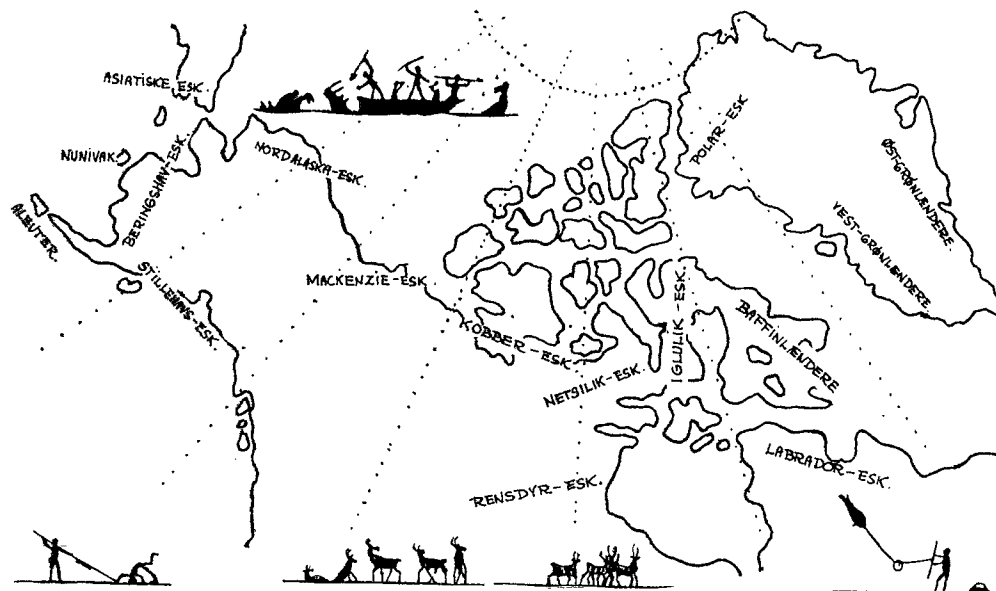
Knud Rasmussen fotograferet af Therkel Mathiassen på 5. Thule Ekspedition. © Arktisk Institut.

sektioner, som alligevel danner en helhed indenfor ovennævnte emner.

Den danske version, der er støttet af Nordisk Kulturfond, skal senere vises i de øvrige nordiske lande.

På de følgende sider vises et udsnit af udstillingens plancher.

En varm tak rettes til den store polarforsker Knud Rasmussen. Det er først og fremmest hans indsamling af tekster, digte og billedmateriale, som danner grundlaget for udstillingens billed- og tekstmosaik.

Den eskimoiske kultur og åndelige udfoldelse har været uforeneligt knyttet til de faktiske levevilkår. Isoleret fra omverdenen gennem årtusinder har den på enestående vis kunnet overleve. Men vor klode bliver som bekendt mindre og mindre dag for dag, hvorfor isolation vil føre til stagnation. Derfor må en bæredygtig og levende kultur bestandig være i bevægelse og udvikle sig; men den må have rødder, hvorfra den kan forgrene sig og spire, ellers vil den med tiden visne og uddø.

Kunsten at leve, "at være menneske" har idag yderst ringe vilkår i de såkaldt civiliserede og udviklede lande. Det er derfor vigtigere end nogensinde, at et folk som det eskimoiske, som endnu har rødder i noget oprindeligt, træder frem og viser ansigt, udadtil.

Eskimoerne kalder sig selv for mennesker = inuit. Bedre og smukkere udgangspunkt for opbyggelse og videreførelse af et levedygtigt og menneskeværdigt samfund kan næppe ønskes. Men at leve op til dette kræver ansvar, styrke og forpligtelse.

Måtte denne tekst-og billedmosaik med rod i den eskimoiske fortid være med til at give inspiration, selvtillid og "ægte" stolthed. Måtte den samtidig bidrage til, at teknokratiske og materialistisk tænkende folk vil begynde at åbne øjnene, "lytte" og derigennem få respekt og forståelse for andre menneskers livsnormer, er missionen og formålet med denne billedserie gået i opfyldelse.

OLE JØRGENSEN

TUKAK' TEATRET

Eskimoerne har fremfor noget folkeslag på genial vis kunnet tilpasse sig og overleve i en natur, som hører til den mest barske og umenneskelige i verden. Igennem forfædres visdom og levevis har de på trods af de ydre vilkår formået at skabe en levedygtig kultur, som igen afspejler sig i deres ceremonier, ritualer, livssyn og fester.

Jagtfestivaller, dødefester, spørgefester, mimiske skuespil og maskedanse, dukkefestivaller, sangkampsstævner, lege og i ældre tid de to store hovedfester i Alaska Blærefestivallen og Budbringerfesten. Blærefesten, som havde et mere religiøst islæt, afholdtes for at smigre og tilbede fangstdyrenes sjæle, idet man mente, at dyrets sjæl havde bo i dets blære. Ifølge gammel eskimoisk tro var mennesket og dyret meget lig hinanden, thi de havde begge sjæl.

Budbringerfesten var egentlig lokal Alaskaeskimoisk med sin oprindelse i den mytologiske tidsalder, hvor kæmpeørnen, menneskeslægtens velgører mindedes; men den udviklede sig til en begivenhed, hvor eskimoerne forsamledes til underholdning, festlighed, hyldest til fangstdyr, handel, sportslege og romantik. Det var især her, at fantasien havde fri udfoldelse, med fantastiske tromme- og maskespil, udklædninger og groteske skuespil.

Fot.: Leo Hansen, Icy Cape, Alaska 1924. (Nation almuseet).

Sangen, fortællingen, myten er eskimoernes uskrevne og rig- holdige litteratur, og denne har lige fra det østlige Sibi- rien til Østgrønland været en dyb rodfastet og respekteret del af eskimoisk livsform. Overalt hvor eskimoerne har været forsamlet, især i de lange mørke vinterperioder, hvor jagt- aktiviteten var indskrænket til et minimum, har de udviklet en fortællerkunst og sangtradition uden sidestykke. Ordet "Men- neskets største magt" og trommedansen har her i disse afte- ner på en befriende og velgørende måde givet livskraft, mod, glæde og adspredelse, så man sorgløst kunne leve i nuet, for- trænge de hårde og opslidende eksistensvilkår, hvor ingen med sikkerhed kunne vide hvad morgendagen ville bringe. Med eminent dygtighed og mimisk kunstfærdighed har fortælleren eller sangeren kunnet fastnagle sine engagerede tilhørere, time efter time, nat efter nat.

Den eskimoiske trommemusik og dans har været særdeles højt udviklet omend udførelse og akkompagnement bærer de forskel- lige lokaliteters præg. Generelt kan mændenes dans kort ka- rakteriseres som individuelt varieret, fuld af mimik med ud- stødende lyde og grimasser, livskraftige forvridninger med kroppen, stæmpende og hoppende modsat kvindernes graciøse, bløde og yndefulde, bølgende bevægelser af overkroppen og armene, men stående stille på samme sted. I mange situationer blev trommedanseren eller sangeren bakket op og ledsaget af et syngende kor.

Fot.: Leo Hansen, Kings Island, Alaska 1924. (Nationalmuseet).

Trommen, tamburinen har altid indgået som en vigtig bestanddel ved de fleste ceremonier og fester; den varierede i størrelse lige fra over 1 m i diameter hos Nunivak, Yukon- og centraleskimoerne til den lille lette ovale tromme hos polareskimoerne. I Nordvestalaska anvendtes desuden store kassetrommer med sammenfoldet skind på siden-drønene fra disse trommer symboliserede i ældre tid den hellige ørnemoders hjerteslag. Dette at fremvise en trommedans rigtig, traditionen tro, krævede mange års oplæring, intens træning og musikalsk talent.

I et stærkt kultisk skær udgjorde trommen de fleste steder åndemanerens uundværlige redskab, når han i ekstase og trance bevægede sig ind i åndernes og sjælerigets verden for at undersøge årsagen til misfangst, dårligt vejr, tabubrud, sygdom eller ufred. Åndemaneren, den eskimoiske vismand og filosof, kaldet og udvalgt ved syner og gennemgående mange års oplæringstid, kunne i dagligdagen spille en nok så tilbagetrukket tilværelse. Men i krisetider var det ham man måtte ty til og rådspørge, så han kunne vejlede og give råd om, hvordan ligevægten og balancen i tilværelsen kunne genoprettes.

Fot.: Leo Hansen, Kings Island, Alaska 1924. (Nationalmuseet).

I gamle dage fejrede vi hvert efterår store fester for hvalens sjæl, og disse fester skulle altid åbnes med nye sange, som mændene satte sammen. Ånderne skulle påkaldes med friske ord; slidte sange måtte aldrig benyttes, når mænd og kvinder dansede og sang for at hylde det store fangstdyr. Og da havde vi den skik, at i den tid mændene fandt deres ord frem til disse hymner, skulle alle lamper slukkes. Der skulle være mørkt og stille i festhuset. Intet måtte forstyrre, intet adsprede, i dyb tavshed sad de i mørke og tænkte, alle mænd både gamle og unge, ja, selv de mindste smådrønge, blot de var så store, at de kunne tale.

DENNE STILHED VAR DET, VI KALDTE "QARRTSILUNI", DER BETYDER : MEDENS DER VENTES PÅ AT NOGET SKAL BRISTE.

Thi vore forfædre havde den tro, at sangene fødes i stilhed, medens alle kun anstrenger sig for at tænke smukke tanker; da bliver de til i menneskens sind og stiger op fra havets dyb, bobler der søger luft for at bryde. Således bliver de hellige sange til.

Piuvkaq.

SANGERGLÆDE

Der er herlig syssel
at lave viser !
Men altfor ofte
mislykkes de.

Det er herlig skæbne
at få ønsker opfyldt !
Men altfor ofte
smutter de udenom.

Det er herlig syssel !
at jage vildren !
Men altfor sjældent
udmærker man sig,
så man står
som en lysende ild
over sletten.

Piuvkaq.
Utkuhikjalik-Folket.

Fot.: Knud Rasmussen 1922. (Nationalmuseet).

LOKKE - ORD

De fremsiges, når jægeren
er kommet langt fra bo-
plads og er nået til ste-
der, hvor han venter at
træffe vildt. De giver da
held på rensjagt.

Vildren,
jordlus,
langben
med de store øren
og de stride hår
på halsen,
flygt ej for mig.
Om jeg skulle
dræbe dig,
vil jeg ofre
skønne gaver
til din sjæl,
til din sjæl --
Jeg skal bringe
skind til såler,
jeg skal bringe
mos til væger,
kom kun glad,
kom kun glad --
herhen til mig,
herhen til mig !

Orpingalik.

Orpinggalik, Netsilik-Folket.

SANGE ER TANKER, DER SYNGES UD MED ÅNDEDRÆTTET, NÅR MENNESKENE LADER SIG BEVÆGE
AF STOR KRAFT OG IKKE LÆNGERE KAN NØJES MED ALMINDELIG TALE.

ET MENNESKE BRINGES I BEVÆGELSE LIGESOM ISFLAGEN, DER SEJLER RUNDT UDE I
STRØMMEN. HANS TANKER DRIVES AF EN STRØMMENDE KRAFT, IDET HAN FØLER GLÆDE, I-
DET HAN FØLER SORG. TANKER KAN SLÅ OVER HAM SOM EN FLOD, IDET DE GØR HAM STAK-
ÅNDET OG FÅR HANS HJERTE TIL AT BANKE, NOGET, DER ER SOM EN MILDNING I VEJRET,
VIL HOLDE HAM OPTØET. OG SÅ VIL DET SKE, AT VI, DER ALTID MENER, AT VI ER SMÅ, VIL
FØLE OS ENDNU MINDRE. OG VI VIL BLIVE ÆNGSTELIGE FOR AT BRUGE ORD. MEN DET VIL
SKE, AT DE ORD, VI BEHØVER, VIL KOMME AF SIG SELV.

NÅR DE ORD, VI HAR BRUG FOR, SKYDER OP AF SIG SELV --- FÅR VI EN NY SANG.

Orpingalik.

Fot.: Knud Rasmussen 1924. (Nationalmuseet).

Kílemê

Alle sange fødes hos mennesket ude i det store øde.
 Snart kommer de til os som gråd, dybt inde fra hjer-
 tets ve, snart som en kåd latter, sprunget ud af den
 glæde, man ikke kan lade være med at føle over livet
 og verdens dejlige lande.
 Uden selv at vide hvorledes, kommer de med åndedræt-
 tet, ord og toner, som ikke er daglig tale, og de bli-
 ver det menneskes ejendom, som forstår at synge for
 andre.

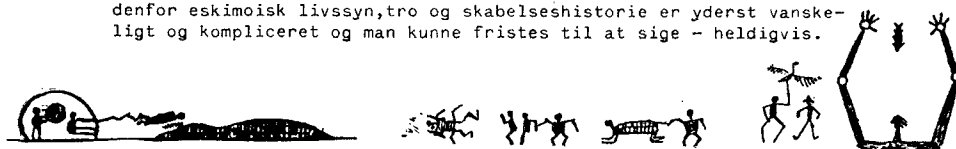
Kílemê Angmagssalik.

Fot.: Th. N. Krabbe 1907. © Arktisk Institut.

Eskimoisk livssyn og tro er nøje forbundet med deres livsvilkår og som sådan er der intet skel mellem det overnaturlige og naturlige, det gode er godt i sig selv og behøver ikke dyrkes, men man frygter det onde. Mennesket er såre lile og betydningsløst i forhold til den store natur og er undergravet den mystiske, uforklarlige kraft "Sila" (kan oversættes ved universet, vejr, forstand). Alt levende har en sjæl og "inua" (dens ejer) ligefra sten, mad, dyr, mennesker og det er fra dette naturens kraft udspringer.

I forestillingsverdenen indgik osse personligt, menneskeskabte udformede skikkelser repræsenterende månen, solen, havet m.v., som bl.a. havde det formål at se til om menneskene overholdt tabu og vedtægter, så naturens økologiske balance ikke blev forstyrret. Forbindelsesleddet til disse skikkelser skete via åndemaneren og hans særlige hjælpeånder. Mange slags tabu og ceremonier var knyttet omkring fangst, fødsel og død. Men en egentlig dyrkelse og tilbedelse af guder fandtes ikke. At få et samlet overblik og helhedsbillede indenfor eskimoisk livssyn, tro og skabelseshistorie er yderst vanskeligt og kompliceret og man kunne fristes til at sige - heldigvis.

Fot.: F. Boas, 1883-84? Fra Central-eskimoerne i Canada.

SYG MANDS SANG

Sjæl, hvor har du gemt dig?
Lad mig hente dig.
Er du rejst sønden for dem,
der bor sønden for os?
Lad mig hente dig.

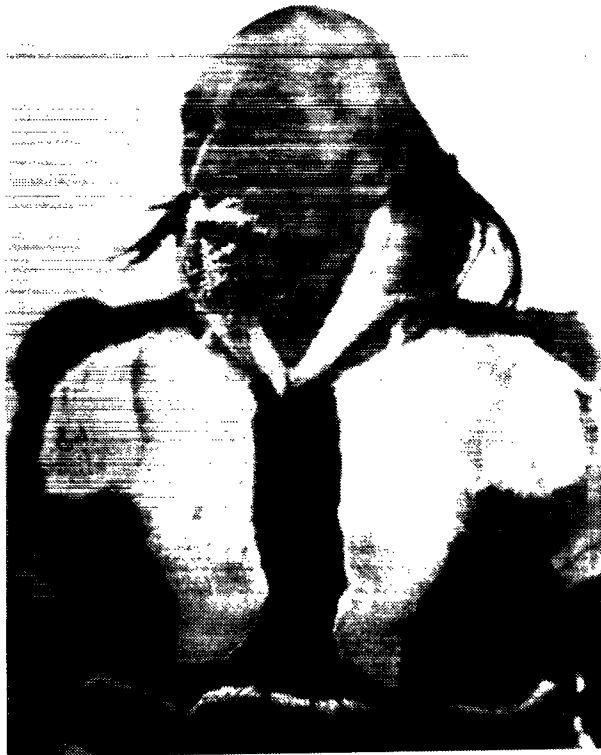
Sjæl, hvor har du gemt dig?
Lad mig hente dig.
Er du rejst østen for dem,
der bor østen for os?
Lad mig hente dig.

Sjæl, hvor har du gemt dig?
Lad mig hente dig.
Er du rejst norden for dem,
der bor norden for os?
Lad mig hente dig.

Sjæl, hvor har du gemt dig?
Lad mig hente dig.
Er du rejst vesten for dem,
der bor vesten for os?
Lad mig hente dig.

Sjæl, hvor har du gemt dig?
Er du rejst helt uden for os?
Rejst uden for dem,
der bor uden for os?
Lad mig hente dig.

Heq - Moskusokse-Folket.

Heq

Til venstre den kvindelige åndemaner Simigag's hjælpeånder og til højre åndemaneren Unaleq's hjælpeånder - tegnet af dem selv.

Fot.: Leo Hansen 1924. (Nationalmuseet).

Najagneq. Nunivak Island.

Knud Rasmussen stiller åndemaneren og filosofen Najagneq følgende spørgsmål:

"Hvordan synes du mennesker lever?"

"Splittet, fordi de blander alting sammen, svage, fordi de ikke kan gøre én ting ad gangen. En stor jæger må ikke samtidig være en stor kvindeelsker. Dog kan ingen lade være dermed. Dyr er uudgrundelige; derfor må den der skal leve af dem, være forsigtig. Men menneskene stiver sig af med amuletter og bliver ensomme i deres umyndighed. Ved en boplads skal der være så mange forskellige amuletter som muligt. ENSARTETHED SPLITTER KRÆFTERNE, LIGHED GØR VÆRDILØS."

"Hvor ved du alt det fra?"

"Jeg har gransket i mørke, jeg har været stille i det store, ensomme, tyste mørke. Her blev jeg åndemaner gennem syner og drømme, gennem møder med flyvende ånder. I vore forfædres tid var åndemanerne ensomme mænd, nu er de alle præster eller læger, vejrprofeter eller tryllekunstnere, der fremskaffer fangstdyr, eller snilde købmænd, der gør deres gerning for betaling. DE GAMLE OFREDE SIG FOR UNIVERSETS LIGEVEGT, FOR STORE TING, FOR UMÆDELIGE, UUDGRUNDELIGE STORE TING."

Fot.: Knud Rasmussen 1924. (Nationalmuseet).

Iglulikeskimoen Aua

Orulo Aua's kone.

Maskedanser,
drilske, sprælske maskedanser,
vrid din krop
og nyd kun dansen!
Giv ham gaver,
tørret mos til lampevæger!
Maskedanser,
drilske, sprælske maskedanser!

Orulo.

Under denne sang skal de to maskedansere gang på gang på en pudsigg måde omfavne hinanden, så at alle må briste i latter herover.

For tredje gang så Aua på mig og sagde: "Hvorfor skal mennesker være syge og lide? Vi er alle bange for sygdom. Min gamle søster her har, så vidt vi mennesker kan se, intet ondt gjort, hun har levet et langt liv og født stærke børn, og nu skal hun lide, før hun ender sine dage. Hvorfor? Hvorfor?"

Hermed var demonstrationen forbi, og vi vendte tilbage til vores hus og genoptog sammen med de andre den afbrudte samtale.

"Der ser du," sagde Aua, "heller ikke du kan give grunde, når vi spørger dig, hvorfor livet er, som det er. Og således skal det være. Alle vore skikke kommer fra livet og går til livet; vi forklarer intet, vi tror intet, men i det, jeg nu har vist dig, ligger alle vore svar.

Vi frygter!

Vi frygter for jordens vejr, som vi skal kæmpe med for at vriste føden ud af land og hav.

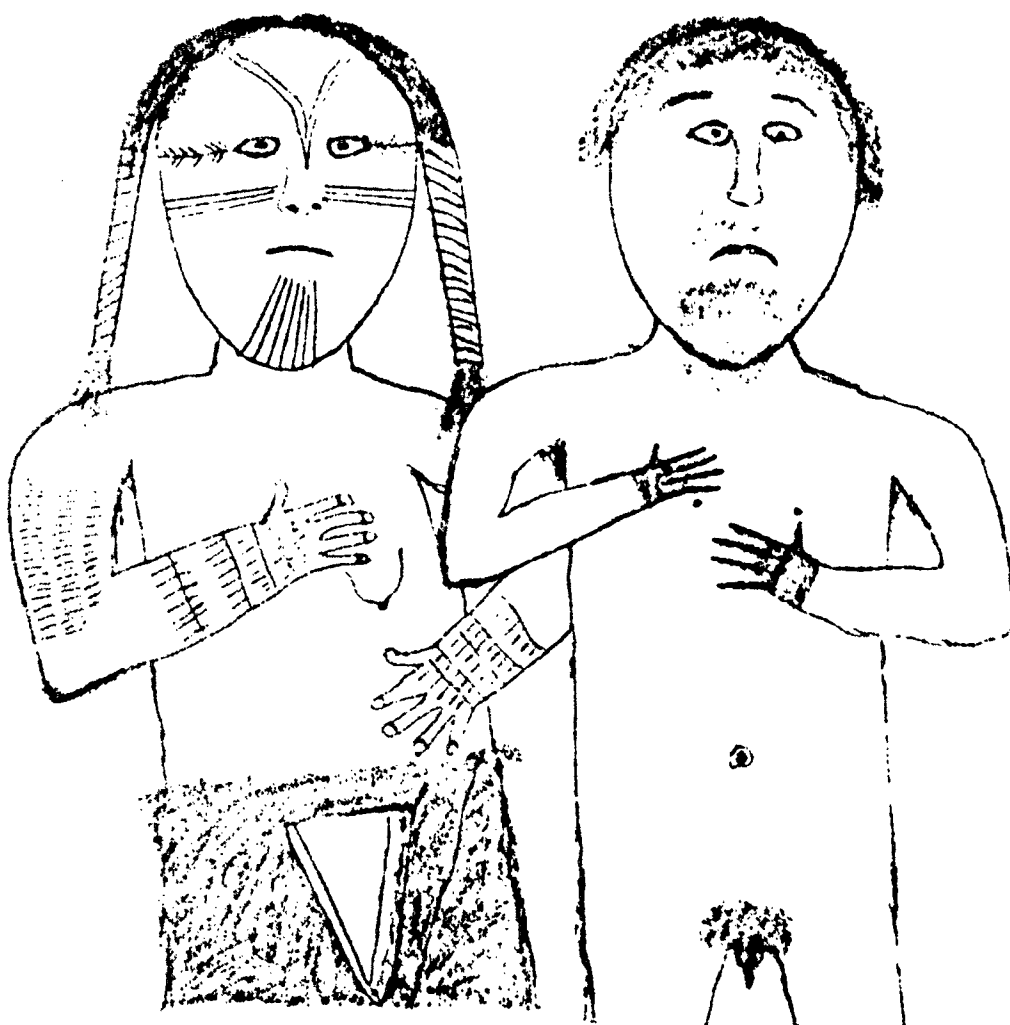
Vi frygter nød og sult i de kolde snehytter, og den sygdom som vi daglig oplever rundt omkring os. Ikke døden, men lidelsen.

Vi frygter døde menneskers og dræbte fangstdyrs sjæle.

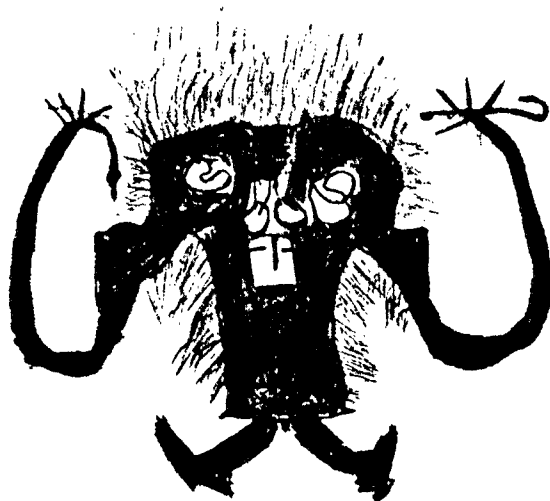
Vi frygter jordens og luftens ånder.

Derfor har vore fædre fra deres fædre væbnet sig med alle de gamle leveregler som er bygget på slægters erfaringer og livsvisdom. Vi ved ikke hvorledes, vi aner ikke hvorfor, men vi følger dem for at få lov til at leve sorgløst. Og så uvidende er vi trods alle vore åndemanere, at vi frygter alt det, vi ikke kender. Vi frygter det, vi ser omkring os, og vi frygter det vi kender fra forfædres fortællinger og myter. Derfor har vi vore skikke, og derfor overholder vi tabu." --

Fot.: Knud Rasmussen 1922. (Nationalmuseet).

Mand og kvinde tegnet af Netsit, Moskusoske - folket. Tatovering bliver kun foretaget på kvinder med en nål dybbet i en blanding af sod og hvalspæk. Tatovering har bl.a. en religiøs betydning. Netsilikeskimoerne tror, at kvinder med smuk tatovering, når ægteskab indgås, lettere kan komme til "De lykkeliges land". Blandt Moskusoksefolket siges tatovering at være medvirkende til, at kvinders fødsel af børn er mindre smertefri.

Den tungsindige hjælpeånd Isitoq eller Kæmpeøjet.
Dens specialitet er at finde folk, der har begået
tabubrud. Tegninger af åndemaneren Anarqaoq, Iglulik.

Den indcirklede figur forestiller Sødyrenes moder,
der sidder nede på havets bund og ruger over menne-
skenes skæbner. Den anden tegning er Putuleq eller
de mange hullers ånd. Dens specialitet er fødsler,
da de mange huller har en opmuntrende virkning på
barnet, som så lettere dukker frem af moderens skød.

Trommedansen har for Østgrønlanderne været deres hovedforlystelse. Både mænd som kvinder kunne udføre trommedans. Den havde i tidens løb udviklet sit særpræg og udgjorde i visse situationer Angmagssalikkernes retspleje først og fremmest mellem mænd. I en udfordret sangkampsstrid, hvor man "synger hinanden på" - iverput, kunne stridighed og ufred bilægges, så modstanderne endda kunne ende som sangkampsvenner. På denne måde havde sangkampen en neutraliserende virkning og spillede ikke mindst i slutningen af 1800 tallet en betydelig rolle, hvor befolkningstallet faldt drastisk på grund af mord og blodhævn. Som i andre eskimoiske områder har en mangfoldighed indenfor sange og fortællinger krydret festerne og dagligdagen.

Fot.: W. Thalbitzer 1906. © Arktisk Institut.

Fot.: W. Thalbitzer 1906. © Arktisk Institut.

Egerqo trommer for sine 2 koner og døtre.

Østgrønland.

KVINDEROV

Kileme synger:

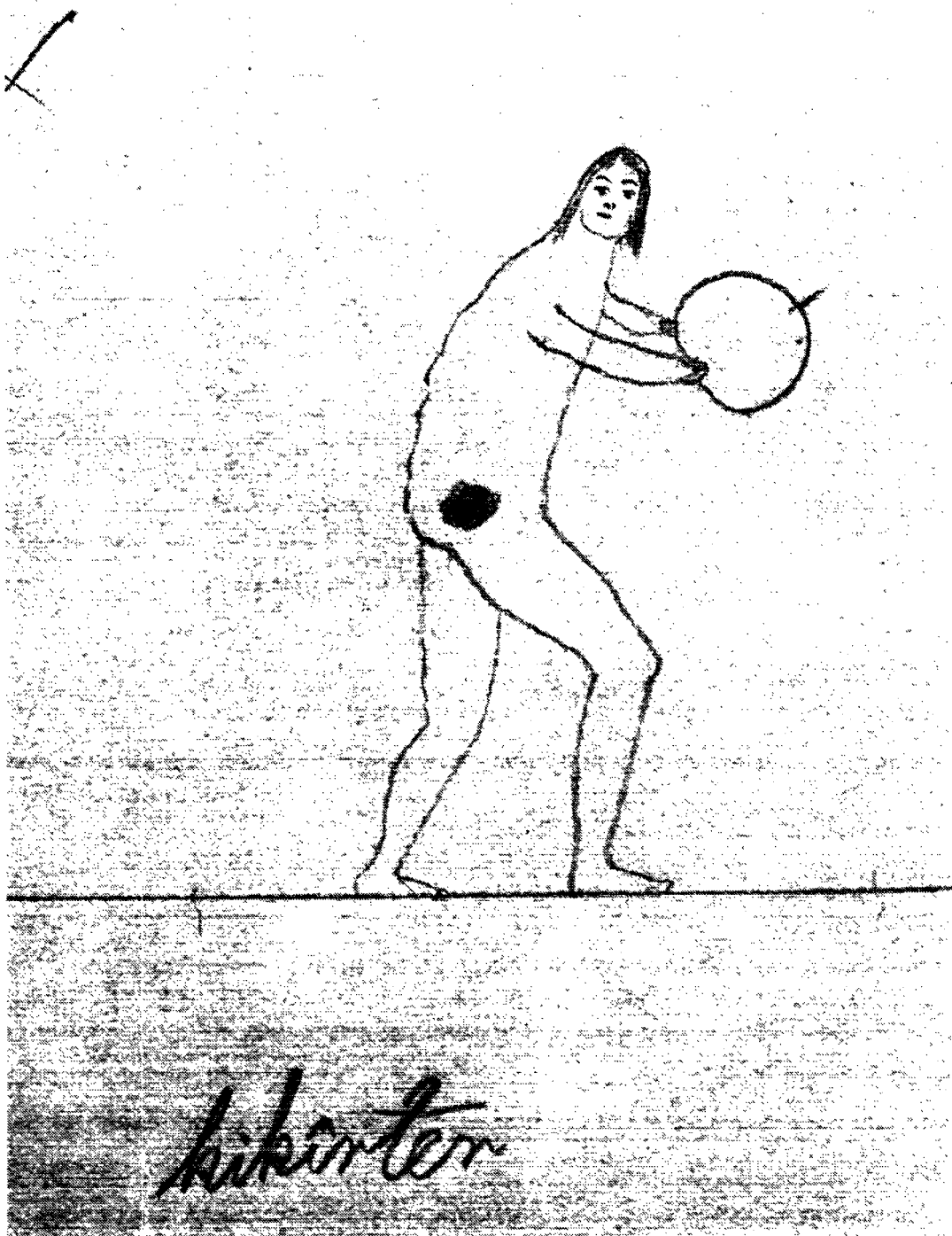
Lad mig kløve ord,
små, skarpe ord,
som brænde, jeg flækkede
med økse.
En sang fra gamle tider,
et åndepust fra forfædre,
en glemselssang for min kone,
en sang, der kan dulme længselen,
der overvælter mig.
En fræk skvaldrer har røvet hende,
har søgt at gøre hende ringere,
en elendig, der elsker menneskekød,
menneskekøder fra en sultetid.

Egerqo svarer:

Frækhed, der forbavser!
Harme og mod på skrømt!
En nidvise,
der vil give mig skylden!
Skræk i livet vil du slå mig,
mens ligeglad jeg udsætter mig for drab.
Hej - du besynger min kone,
som engang var din,
den gang du ikke var nær så elskelig.
Medens hun var ene,
glemte du at prise hende i sang,
i udfordrende kampsange.
Nu er hun min,
og ikke skal hun besøge
smukt syngende, falske elskere,
kvindeelskere,
i fremmed telt.

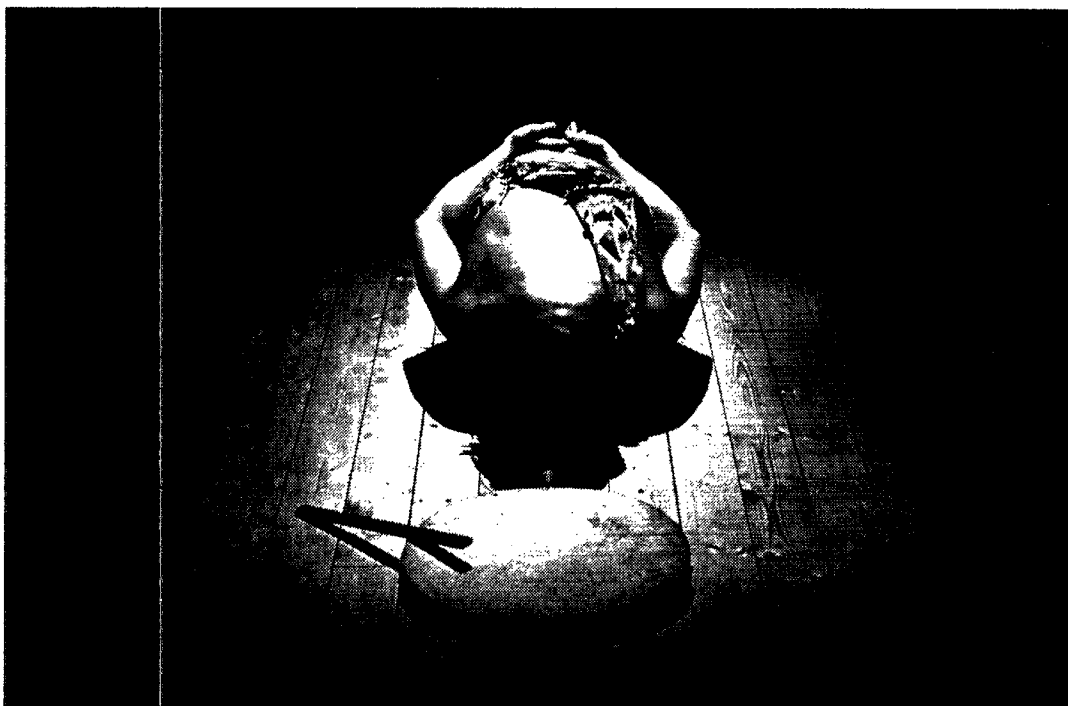

Fot.: W. Thalbitzer 1906. © Arktisk Institut.

Inupiaq Eskimoer, Wainwright 1913. Foto udlånt af T. Johnston, University of Alaska, Fairbanks.

Vort land har vide grænser;
den er endnu ikke født
som har omrejst det.
Og det bærer hemmeligheder i sit skød,
som ingen hvid mand har anelse om.
Vi heroppe lever to slags liv:
om sommeren under solens fakkelt,
om vinteren under nordenvindens svøbe.
Men mørket og kulden er det,
som giver os mest at tænke på.
Og når det store mørke
lægger sig over landene ,
åbenbarer mange skjulte ting sig,
og da går menneskets tanker
ofte vildsomme veje . . .

Blinde Ambrosius
Vestgrønland

Trommedanseren er Torngé Aronsen, Thule.

Fot.: Ole Jørgensen, Tukaq Teatret.

*Dette portræt af Knud Rasmussen er muligvis som digtet »Mit Land«
fra gymnasietiden (1896–98).*

© Arktisk Institut.